

DELİÇERMİK KAPLICASI'NIN TURİZM AÇISINDAN ÖNEMİ

The Importance of Deliçermik Thermal Spring from the Point of View of Tourism

Prof. Dr. Hayati DOĞANAY*

Arş. Gör. Hasbi SOYLU**

ÖZET

Beşeri ve doğal güzelliklerin, yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin çokça yer aldığı ülkemizde, bu kaynaklar yeterince değerlendirilememiştir. Bu doğal kaynaklardan biri de termal su kaynaklarıdır. Yaklaşık 1300 civarındaki termal su kaynaklarından çok az bir kısmı termal turizme açılabilmiş, geri kalan büyük bir bölümü ise atıl durumda kalmıştır. Sonuçta, termal su kaynakları bakımından çok zengin olan ülkemizde bu kaynaklar boşa akıp gitmekte ve beklenen fayda sağlanamamaktadır. Söz konusu kaynaklardan turizme açılan kaplıcalardan birini ise Deliçermik Kaplıcası oluşturmaktadır.

Erzurum ili Köprüköy ilçesinde bulunan Deliçermik Kaplıcası, Köprüköy kasabasının 3 km. kuzeybatısında yer almaktadır. Ulaşım kolaylığı, zengin bitki örtüsü, giderek artan konaklama tesisleri gibi avantajlar bu gelişmeyi daha da hızlandırmaktadır. Hali hazırdaki otel, henüz yeterli ihtiyaca cevap verememektedir. Bu nedenle ihalesi yapılmış ve yakında yapımına başlanacak olan 150 yatak kapasiteli otel ve bungalov (tek katlı ev) tipi konutlarında yapımı tamamlanmış taktirde Deliçermik Kaplıcası'nın önemli bir termal turizm merkezi olacağı yerli ve yabancı turistlerin daha fazla ilgisini çekeceği umulmaktadır.

ABSTRACT

In our country where there are lots of human and natural beauties, subsurface sources can not be sufficiently appreciated. Thermal water sources are one of these sources.. Of approximately 1300 thermal water source; just a little amount could be open to tourism, the rest are inactivated. Finally, those sources are running out in our country and we can not derive enough profit from them. Deliçermik thermal spring is one of these sources, open to tourism.

Deliçermik Thermal Spring is set on Köprüköy town of Erzurum and located in 3 km northwest of Köprüköy. Advantages such as transport facility, rich plant cover, increasing accomodation sites make this development faster. The number of hotels at the moment is not capable of meeting the requirements needed. It is therefore hoped that Deliçermik Thermal will be a significant centre of tourism and will attract the attention of local and foreign tourists on the condition that the hotel with 150 bed-capacity and bungalow-like houses, which have been delegated and will be started soon, are completed.

* Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Erzurum.

** Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Erzurum

Giriş

Günümüz insanı, sağlıklı ve monoton kent yaşamından uzaklaşarak doğaya yönelmekte, doğal turizm kaynaklarından da yararlanma yolunu seçmektedir. Bilhassa insan sağlığı üzerinde olumlu tesirleri olan termal suların bulunduğu yerlere gidilerek, kür amacı ile konaklanmaktadır. Böylece seyahat etmek sureti ile yer değiştirerek termal turizm işletmelerine gelen ve bir süre burada konaklayan insanlar, termal turizm hareketini başlatmaktadırlar. Bu konaklama esnasında; barınma beslenme, dinlenme, tedavi, eğlence, spor gibi ihtiyaçları karşılayan tesisler arz ve talebe göre ortaya çıkmaktadır. Bu yolla ortaya çıkan turizm hareketine "sağlık turizmi" denilmektedir.

İç ve dış turistik aktivitenin yöneldiği önemli turistik çekim merkezlerinden biri de "termal turistik merkezler"dir¹. Sağlık turizmi içinde değerlendirilen kaplıca turizmi, sıcak ve soğuk maden sularının içilmesi, çamurun sürülmesi ve banyo yapılmasını kapsayan su tedavisi ile birlikte dinlenme ve eğlenmeyi içine alan bir turizm şeklidir². Oluşumu hazırlayan esas neden, bazı organik rahatsızlıklara şifa bulma düşüncesidir. Aslında bu düşünce doğrudur ve bileşiminde belli oranların üstünde eriyik madde bulunan soğuk şifalı suların içilmesi (içten tedavi) ve sıcak olanlarda ise çamur veya sıcak su banyosu yapmak suretiyle tedavi (dıştan tedavi) şeklinde kür tedavileri, belkide tarihte Eski Çağ'a kadar gerilere giden, başlıca balneolojik tedavi yöntemleridir³.

Türkiye, sağlık turizmi kaynakları bakımından oldukça zengin bir ülkedir. Sadece şifalı su kaynaklarının sayısı, tahminen 2000'i aşar⁴. Bunlara, klimatizm ve alpinizm turistik potansiyel bölgeleri de eklenince, ülkemizin sağlık turizmi potansiyeli yönünden, dünyanın zengin birkaç ülkesinden biri olduğu anlaşılmaktadır⁵. Türkiye'nin bu potansiyeli içerisinde, özellikle Doğu Anadolu Bölgesi, turistik potansiyeli yönünden yeterli ölçüde tanınmamaktadır. Bunun, iç turizm hareketleri bakımından da, benzer özellikler taşıdığı söylenebilir⁶.

Alpinizm, klimatizm ve termalizim potansiyel bölgelerin turizme açılması ve sözkonusu sahaların turistik çekim merkezleri haline gelmeleri hareketi olarak tanımlanan sağlık turizmi⁷, ülkemizde çok geniş bir potansiyele sahiptir. Nitekim yapılan araştırmalara göre, ülkemizde 1300 dolayında kaplıca ve içme suyu

1- Doğanay, H., 1990, Türkiye Turizm Coğrafyası, s. 128-135, Erzurum.

2- Tuncel, M., - Doğaner, S., 1980, "Kütahya'da Kaplıca Turizmi." Ege Üniv. Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 6, s. 47, İzmir

3- Doğanay, H., 1989, "Erzurum'un Termal Turistik Potansiyeli." Turizm Yıllığı 1988-1989, s. 157-158, Ankara.

4- Ülker, İ., 1988, "Sağlık Turizmi ve Kaplıca Sularımızın Değerlendirilmesi." Turizm Yıllığı 1986, s. 205, Ankara.

5- Doğanay, H., 1992, "Kurşunlu Termal Turistik Bölgesi." Turizm Yıllığı 1992, s. 78, Ankara.

6- Arıncı, K., 1997, Korunup Değerlendirilmesi Gereken Bir Doğa Harikası: Nemrut Yanardağı (Bitlis), Bitlis Valiliği Yay. No: 3, s. 11, Bitlis.

7- Doğanay, H., 1992, a.g.m., s. 78.

kaynağı bulunduğu tesbit edilmiştir. Ancak, bu potansiyelin yeterince değerlendirildiğini söylemek mümkün değildir. Gerçekten de ülkemizde Yalova, Gönen, Sandıklı, Sard gibi modern konaklama tesislerine sahip termal turistik merkezler dikkate alınmazsa, kaplıcaların büyük çoğunluğu oldukça ilkel şartlarda işletildiği ve çağdaş turizm hareketlerinin ihtiyacını karşılamaktan uzak oldukları görülmektedir. Oysa, dünya da bu tür kaynaklara sahip ve bunları turizm hizmetine sunacak önemli gelir elde eden ülkelerin sayısı az değildir. Örneğin Avusturya'da devlet bütçesi gelirlerinin yaklaşık üçte biri tıbbi turizimden sağlanmaktadır⁸.

Bu makalede, bölge ile ilgili daha önce yapılan araştırmalardan şifalı suların tanımlarından da yararlanılarak, yöresel olarak Deliçermik Kaplıcası diye adlandırılan kaplıcanın coğrafi tanıtımı yapılmıştır. Bu maksatla, bölgenin şifalı su potansiyeli bütün yönleriyle ortaya konulmuş, mevcut tesisler tanıtılmış ve karşılaşılan sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir.

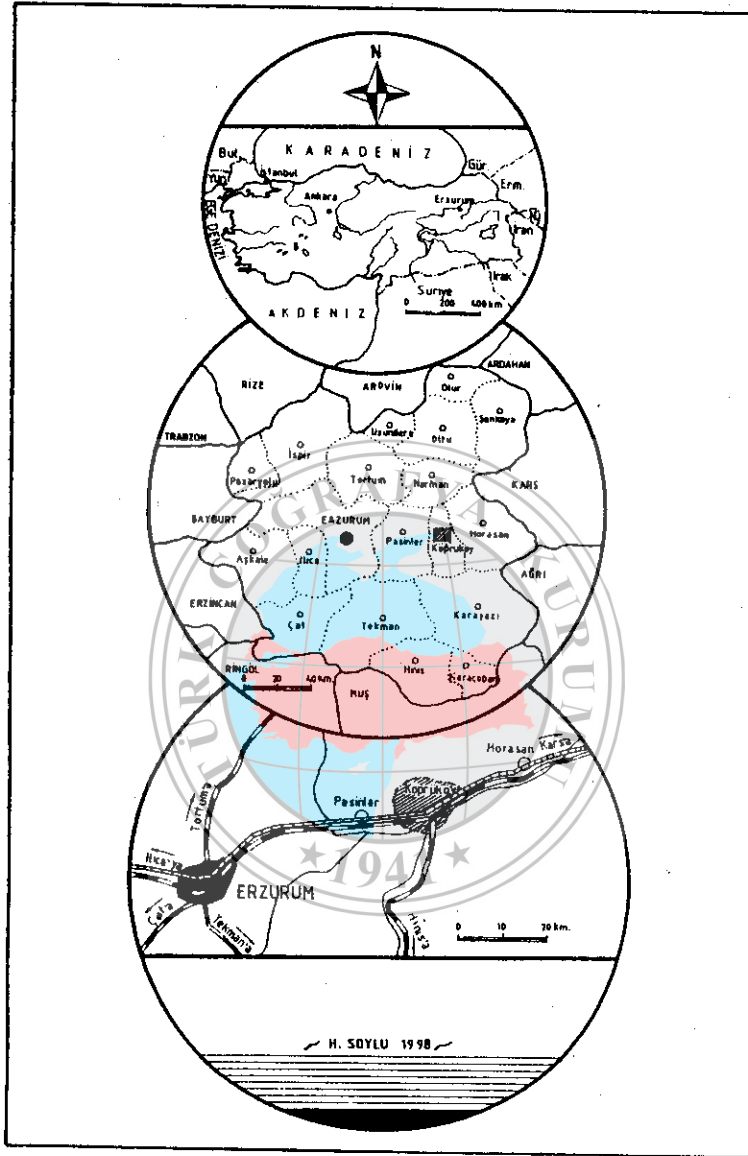
a-Konum Özellikleri

Kaplıca, Erzurum iline bağlı Köprüköy ilçe merkezine 3km.uzaklıktadır. Kaplıca tesisleri Deliçermik deresinin vadi tabanı düzlüklerinde kurulmuşlardır. Kaplıcanın kuzeyinde Savaşlı ve Aşağı Çakmak köyleri, doğusunda Yukarı Söğüt köyü, güneyinde Köprüköy kasabası, batısında ise Eğilmez köyü yer almaktadır. Kaplıcanın bulunduğu Köprüköy ilçe merkezi, Erzurum kentine 57 km. uzaklıktadır (Harita 1).

Deliçermik Kaplıcası'nın suları 26°C sıcaklığa sahiptir. Sularının fiziksel ve kimyasal özellikleri, bazı bünyesel rahatsızlıkları tedavi edici niteliklere sahiptir. Ayrıca kaplıcanın E-80 devlet karayolu ve Erzurum-Kars demiryoluna 3 km.de yer alması diğer bir konum avantajını oluşturmaktadır(Harita 1). Köprüköy'ün kuzeybatısında yer alan ve Köprüköy kasabasına 3km. uzaklıkta bulunan Deliçermik Kaplıcası yöresinin en önemli turizm merkezini teşkil etmektedir. Eskiden beri varlığı bilinen kaplıcanın kullanıma açılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir.Kaplıca, yakın yıllara kadar oldukça önemsiz bir termal merkez durumundaydı. Gerçekten de kaplıca 1994 yılına kadar, Köprüköy Belediyesi tarafından özel müteşebbislere kiraya veriliyordu. Bu döneme kadar mevcut tesislerin bakım ve onarımı pek yapılmıyordu. Ancak, 1995 yılından itibaren Köprüköy Belediyesi kaplıcayı işletmeye başlayınca kaplıca yeniden tesis edilerek modern bir şekilde faaliyete geçirilmiştir.

Halen Köprüköy Belediyesi tarafından işletilen ve belediye mülkiyetinde bulunan kaplıcanın, turistik aktivitesi giderek önem kazanmaktadır. Kaplıcanın yakın çevresinin söğüt ve kavak ağaçlarıyla kaplı olması, dinlenmek eğlenmek ve piknik yapmak isteyenlerin de kaplıcaı tercih etmelerine neden olmaktadır (Fo-

8- Çoruh, S., 1988, "Şifalı Sularımız ve Tıbbi Turizm Sorunumuz." Turizm Yılığ 1986, s. 50, Ankara.

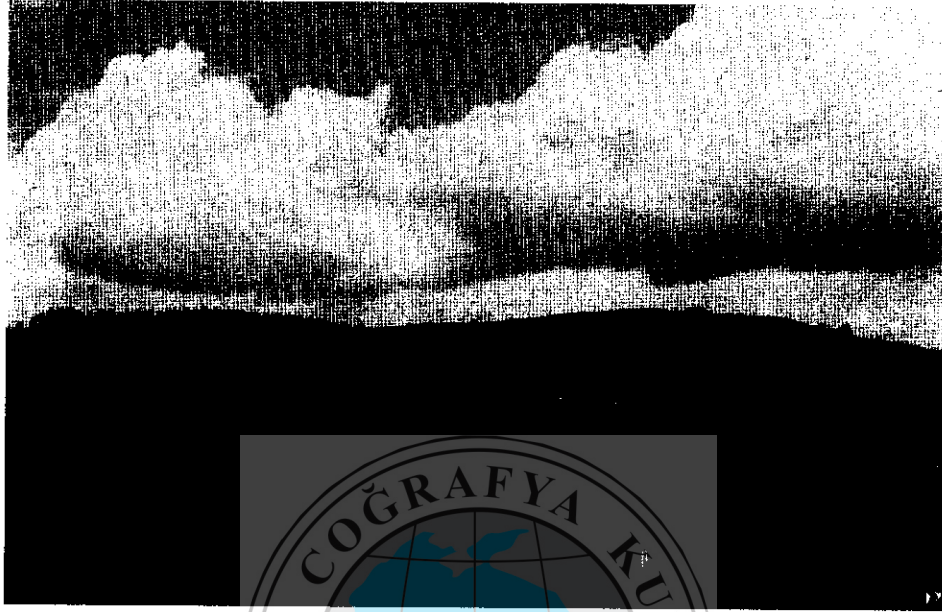

Harita 1: Araştırma Sahası'nın Lokasyon Haritası.

Map 1: Location Map Of Investigation Area.

toğraf 1). Ayrıca termal turizm merkezini, çevresindeki yerleşmelere bağlayan asfalt yolun bulunuşu, ve E-80 karayoluna 3 km. mesafede yer alması kaplıca-ya olan ilgiyi daha da artırmaktadır.

Kaplıca tesislerine en fazla ziyaretçi, Erzurum kenti ile Köprüküy, Horasan, Karayazı ve Pasinler ilçelerinden gelmektedir. Söz konusu ilçelerden Pasinler,

Fotoğraf 1: Deliceermik Kaplıçası'ndan Genel Bir Görünüm.
Photo 1: A General View From Deliceermik Thermal Spring.

Deliceermik Kaplıçası'na 20 km. mesafede, Horasan ise 28km., Erzurum kentinden ise 60 km. uzaklıktadır (Tablo 1). Bu merkezlerden gelen ziyaretçilerin çoğunluğunu, gününbirlik gelenler oluşturmaktadır. Ayrıca Elazığ, Bingöl, Kars, Ağrı, Erzincan, Ordu, Giresun, Rize, Trabzon, gibi daha uzak mesafelerdeki illerden

Tablo 1: Deliceermik Kaplıçası'nın Bazı Yerleşme Merkezlerine Olan Uzaklıkları.
Table 1: The Distances Of Deliceermik Thermal Spring To Some Settlements

Yerleşme Merkezi	Uzaklığı (km. olarak)
Köprüköy	3
Pasinler	17
Horasan	28
Erzurum	60
Elazığ	376
Bingöl	236
Ağrı	131
Kars	150
Erzincan	188
Trabzon	300
Giresun	430
Ordu	474

gelenler ise, kaplıcada daha uzun bir süre kalmaktadırlar. Kaplıcaya nisbeten daha yakın olan Pasinler 'den gelen ziyaretçi sayısı ise fazla değildir. Çünkü sözkonusu şehrin içinde benzer özelliklere sahip termal merkezler bulunmaktadır.

Deliçermik Kaplıcasından yararlanan nüfusun büyük çoğunluğu, yakın çevrede oturan aileler oluşturmaktadır. Özellikle Köprüköy, Horasan, Pasinler, Erzurum şehri ve çevresindeki köylerden tesislere çok sayıda ziyaretçi gelmektedir. Dolayısıyla sözkonusu yerleşmelerin nüfusundaki artış, kaplıcadan yararlanan kişi sayısında artmasına yol açmaktadır. Bugün için kaplıcadan yararlananların büyük çoğunluğu, yakın çevrede oturan nüfus oluşturmaktadır. Hiç kuşkusuz otel ve dinlenme tesislerinin yapılmasıyla, uzak mesafelerden gelen ziyaretçi sayısı daha da artacaktır.

Otel ve benzeri yeni konaklama tesislerinin yapılması halinde, kaplıcaya gelecek yerli ve yabancı turistlerin termal tedavi dışındaki zamanlarını daha iyi değerlendirebilmeleri için, yakın çevrede turistik yerleri de ziyaret edebilirler. Özellikle Avnik Kalesi, Çobandede Köprüsü, Pasinler Kalesi, Mağarakayaları (Çullu köyü), Kırkpeçere (Ataköy) mağaraları yörede görülmeye değer tarihi ve doğal güzellikler arasında sayılabilirler. Bu kayda değer eserleri görmek için ; kaplıcadan günübirlik turlar düzenlenebilir.

Mevcut konaklama tesisleri, kaplıcanın işletildiği yaz aylarında kalınabilecek özelliğe sahiptir. Çünkü tesisler yaz sezonunda hizmet vermektedir. Yapımı tasarlanan otelin hizmete girmesiyle kaplıcaya gelen ziyaretçiler daha rahat bir ortamda konaklama imkanına kavuşacaklardır.

b-Jeolojik Jeomorfolojik Özellikler:

Hasankale Çayı'nın bir kolu olan Deliçermik Deresi'nin vadi kenarında yer alan Deliçermik Kaplıcası'nın, deniz seviyesinden yüksekliği 1860 m. kadardır. Kaplıca tesisleri, yer yer dar ve derin bir özellik gösteren Deliçermik deresi vadisinin, nisbeten genişlediği bir kesimde yer almaktadır.

Bilindiği üzere termal kaynaklar oluşumlarına göre, meteorik kökenli (yağışlarla beslenen) ve juvenil kökenli (volkanizma olayları sırasında su buharlarının yoğunlaşması sonucu oluşan sular) olabilmektedirler⁹.

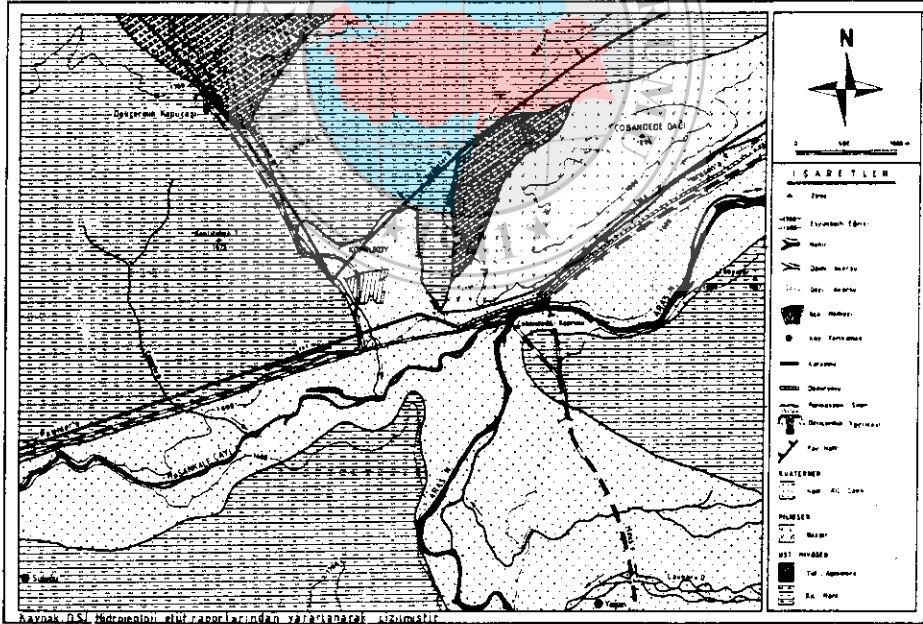
Pasinler Ovası'nın tektonik nitelikleri ve özellikle fay (kırık) hatları 'na yer vermesi, termal kaynaklar ve termal turistik potansiyelin varlığının da esas nedenidir. Her ne kadar beslenme kaynakları farklı olsa da, termal kaynaklar genellikle fay hatlarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadırlar. Özellikle suları sıcak olan şifalı su kaynakları, tamamiyle magmatik ve tektonik oluşumlarla ilgilidir¹⁰. Deliçermik Kaplıcası'nın da aynı nedenlere bağlı olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

9- Atalay, İ., 1988, Uygulamalı Hidrogrfy, Ege Üniv. Ed. Fak. No: 38, s. 214, İzmir.

10- Doğanay, H., 1989, a.g.m., s. 162.

lır. Nitekim Pasinler Ovası'nı E-W doğrultusunda kesen fay hatları ve bu fay hatları üzerinde yer alan kaplıcalar (Pasinler Kaplıcaları) bu durumu teyit etmektedirler. Ayrıca, Köprüköy ilçe merkezinin batısında, NW-SE istikametinde uzanan fay hattı ve Köprüköy doğusunda NE-SW doğrultusunda uzanan faylar, yöredeki şifalı su kaynaklarının oluşmasında etkili olmuştur.

Kuzey Anadolu Tektonik Kuşağı üzerindeki depresyon ovalarından Erzurum Ovası'na en yakın olanı, bu ovanın doğusundaki Pasinler Ovası'dır. Erzurum Ovası'ndan Deveboynu Volkanik Eşiği (2030 m) ile ayrılmıştır. Deniz seviyesinden ortalama yükseltisi 1600-1700 m. dolayındadır¹¹. Yüzölçümü 1701km²'yi bulan Pasinler Ovası'nı kuzeyden Kargapazarı, Çilligül ve Ziyaret tepesi gibi yükseltileri 2200m-3200 m. yi bulan dağlar, güneyden ise Akbaba, Sakaltutan, Nalbant dağı ve Yıldırım dağı, gibi 2700 ila 3000m. yi aşan dağlar, doğuda ise Çobandede (1896m) dağı ve batıda Hasandede (2213 m) dağı gibi yükseltileri 1900 -2000 m. yi aşan dağlar ile sınırlanmıştır. Ova bugünkü görünümünü, Pleistosen başlarında meydana gelen tektonik epirojenik hareketlerle kazanmıştır. Bu hareketler sonucu, çevre dağlar biraz daha yükselerek bugünkü

11- Sür, Ö., 1964, Pasinler Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojisi, Ankara Üniv. DTCF. Yay. No: 154, s. 33-44, Ankara.

görünümünü kazanırken, tektonik çanak, yani ova bölümü biraz daha alçalarak, bugünde aktivitesini korumakta olan fay hatları ile kesilmiştir¹². Kırık hatları, sadece ovayı kuzey ve güneyden, doğu-batı yönünden kesmez. Bu doğrultularda da bugün stabilitesini koruyan faylar bulunmakla birlikte, ovanın değişik bölümlerinde ve değişik doğrultularda uzanan (NE-SW,SE-NW gibi.) başka aktif faylar da vardır. Deliçermik Kaplıcası, volkanik bazalt formasyonundan oluşan ve Köprüköy kasabasının hemen doğusunda yükselen Çobandede Dağı'nın kuzeybatısında oluşmuş NW-SE kırık hattının üzerine denk düşer (Harita 2). Dolayısıyla Deliçermik Kaplıcası ve termal turizm potansiyeli de, faylar ve fay kaynaklarından ayrı düşünülemez.

c- Hidrografik Özellikler

Farklı kriterlere göre sınıflandırılabilen kaynakların, yapılacak sınıflandırılmasında uygulanabilecek kriterlerden biri de "sıcaklıklarına göre kaynaklar" sınıfının ayrılmasıdır. Bu kriterlere göre kaynaklar, "suları soğuk kaynaklar" ve "suları sıcak kaynaklar" yada "termal kaynaklar" diye iki kategoriye ayrılırlar¹³.

Sağlık turizminin en önemli potansiyel kaynağı, termal kaynaklardır. Ancak bunların turistik aktiviteye katkıları ele alınmadan önce, bunlarla ilgili başlıca iki önemli soruna açıklık getirmek gerekir. Sorunlardan biri "kaynakların sularının sıcaklığı " sorunu, bir diğeri de " termal kaynakların nasıl oluştuğu" sorunudur.

Hidrografi ve Hidroloji ilimlerinde kaynaklar suların sıcaklığına göre ikiye ayrılırlar. Ancak, bir termal kaynağın suları ne kadar yani kaç °C sıcak olursa olsun onun sıcak kaynak olabileceği sorunu, yeterince açık değildir. Örneğin bir kaynağın sularının sıcaklığı, kaynağın bulunduğu çevrenin sıcaklığından 9 °C daha fazla ise, bu tür kaynağın "termal kaynak " yani sıcak kaynak olduğu kabul edilmektedir¹⁴. Bununla birlikte her sıcak kaynağın, termal potansiyel kaynak kabul edilmesi mümkün değildir. Bu tür kaynak sularında, belli oranda erimiş maddeler bulunmasının zorunluluğu yanında, sıcaklık dağarlarının de belli bir limitin üstünde olması gerekir.Termal turistik aktiviteyi desteklemeleri açısından bu limitin, 20 °C ile 30 °C arasında olması amaca uygundur¹⁵. Ancak, 50 °C de dahil, termal turistik potansiyel kaynak sayılmaları için termal kaynakların sularının, 20 °C ile 50 °C arasında bulunması gerektiği şeklinde görüşler de vardır¹⁶. Sıcaklık limitleri bu değerlerden düşük, yani 20 °C'nin altında olan termal kay-

12- Ardos, M., 1984, Türkiye Ovalarının Jeomorfolojisi, İstanbul Üniv. Yay. No: 3263. Ed. Fak. Yay. No: 3199, s. 127-128, İstanbul

13- Hoşgören, M. Y., 1984, Hidrografi'nin Ana Çizgileri, İstanbul Üniv. Ed. Fak. Yay. No: 2619, s. 38-40, İstanbul

14- Hoşgören, M. Y., 1984, a.g.e., s. 40.

15- Doğanay, H., 1988, "Erzurum'un Termal Turistik Potansiyeli". Turizm Yıllığı 1988 - 1989, s. 16, Ankara.

16- Özbey, S., 1979, Şifalı Sularımız, Yurt Haber Ajansı Yay. No: 1, s. 16-17, Ankara.

naklara "ılıca" veya "soğuk şifalı sular", üst limiti olan 50 °C'nin üstünde olan termal kaynaklara da "jeotermal enerji" kaynağı olabilecek kaynaklar diyebiliriz¹⁷. Buraya kadar açıkladığımız tüm bilgilerin ışığında 26 °C sıcaklığa sahip olan "Deliceermik Kaplıcası" bir "termal kaynak" tır. Çünkü termal kaynak olarak kabul edilen 20 0C sıcaklık değerinin hem üzerinde bir sıcaklığa sahiptir ve hem de yörenin yıllık ortalama sıcaklığı olan 6.3 °C'nin çok üzerinde yer aldığından "Deliceermik Kaplıcası" termal kaynak olarak kabul edilebilir.

Deliceermik Kaplıcası ve yöredeki diğer kaplıcalar da dahil (Pasinler kaplıcaları) tümü fay kaynaklarıdır. Elde kesin bir veri olmamakla birlikte 850 metreden daha fazla derinliklerden beslendiği söylenebilir. Daha önce de belirtildiği üzere Deliceermik Kaplıcası "şifalı sular" gurubuna girer. Bu nitelikleri FİTEL (Milletlerarası Kaplıca Birliği) standartlarına (litre başına 1 gr. eriyik halde mineral madde ihtiva etmesi şartı) uygun olmaları, sıcak maden suları yani "termal" özellikte (sıcaklıkları 20 °C ve daha fazla) olması, veya "sıcak maden suyu" niteliği arz etmeleri gibi özellikler olarak sıralanabilir¹⁸. Fiziksel ve kimyasal bileşimlerinde, insan sağlığına yararlı ve dolayısıyla da "sağlık turizmi aktivitesi"ni teşvik eden eriyik halde çeşitli mineral maddeler bulunduğu tesbit edilmiştir. Bu maddeler arasında oranı en yüksek olanları sodyum, potasyum, kalsiyum, magnezyum ve demir gibi "katyonlar" ile klorür, florür ve sülfatlar gibi "anyonlar"dır. Serbest halde karbondioksit ve daha başka çeşitli mineral maddeler de ihtiva ederler¹⁹.

Deliceermik Kaplıcası sularının özellikleri bakımından, insan sağlığını güçlendirici özelliklere sahiptir ve çeşitli bünye rahatsızlıklarını iyileştirici etkiler yaparlar. Gerek su sıcaklığı gerekse akımları (debi) bakımından da, bu amaçla işletilmeye çok uygun kaynaklardır. Kaplıcanın su sıcaklığı 26 °C olup, pH değeri 6.1, radyoaktivitesi 0.59 emandır²⁰.

d-Termal Tedavi Özellikleri

Deliceermik Kaplıcası'nın giderek önemli bir termal tedavi merkezi haline gelmesinde kuşkusuz en önemli faktör, sularının bazı hastalıkların iyileştirilmesinde kullanılmasıdır. Kaplıcanın termal kaynak sularının kimyasal bileşiminde, insan bünyesinin bazı rahatsızlıklarını iyileştirici erimiş çeşitli minerallerin bulunduğu, bu nedenle de bazı hastalıklara iyileştirici etkiler yaptıklarını belirlenmiştir. Klinik uygulamalarda yapılmış olan bu belirlemelerden anlaşıldığına göre; kaplıcanın suları, "anemi (kansızlık), deri hastalıkları, mide hastalıkları, kadın hastalıkları, metabolizma bozuklukları, nevralji (sinir ağrıları), nevrit (sinir iltihabı), nütrisyon (beslenme bozuklukları) ve romatizma" vb. rahatsızlıklar üzerinde te-

17- Akkuş, F., - Şimşek, Ş., 1982, "Jeotermal Enerji ve Türkiye'nin Enerji Potansiyeli", Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, No: 27, s. 162, Ankara.

18- Ülker, İ., 1988, a.g.m. s. 206

19- Özdemir, M., 1974, Erzurum ve Civarında Şifalı Sayılan Suların Fiziko-Kimyasal Analizleri ve Sağlığa Etkili Özellikleri, Atatürk Üniv. Yay. No: 333, s. 31-60, Erzurum

20- Özbey, S., 1979, a.g.e., s. 390.

davi edici etkiler yaptığı belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2: Deliçermik Kaplıcası Sularının Tedavi Edici Başlıca Rahatsızlık Türleri.

Table 2: Main Kinds Of Diseases That Are Cured By The Waters Of Deliçermik Thermal Spring.

Rahatsızlık Türü	
Anemi	x
Deri Hastalıkları	x
Mide Hastalıkları	x
Kadın Hastalıkları	x
Metabolizma Bozuklukları	x
Nevralji	x
Nevrit	x
Nütrüsyon(Beslenme Bozuklukları)	x
Romatizma-Siyatik	x

Kaynak: Deliçermik Kaplıcası Müdürlüğü kayıtlarından yararlanarak hazırlanmıştır.

Deliçermik Kaplıcası'nın insan sağlığı açısından bazı rahatsızlıkları iyileştirici etkileri, yukarıdaki tabloda belirtilenden daha fazladır. Termal kaynaktan, çoğunlukla banyo olarak (dıştan tedavi) ve içme olarak (içten tedavi) faydalanılmaktadır. Bununla birlikte, termal kaynak sularında yapılacak çamur banyosun-

Fotoğraf 2: Deliçermik Kaplıcası Çamur Banyosundan Bir Görünüm.

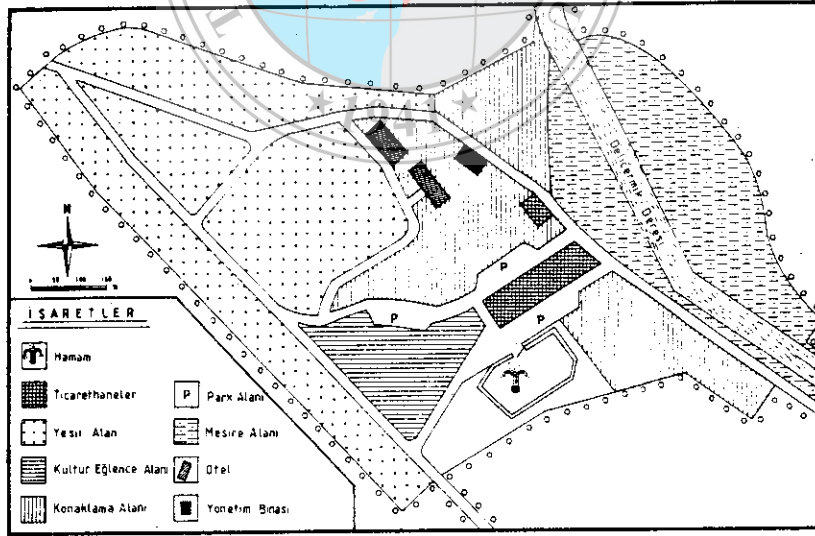
Photo 2: A View From Mudbath in Deliçermik Thermal Spring.

dan "yani dıştan tedavi" den umulan ve beklenen faydanın sağlanması, banyo kürünün hekim tavsiyesine uygun olarak yapılmasına bağlıdır. Çünkü, uzman hekim gözetiminde belli bir plan dahilinde banyo kürleri uygulanırsa, hastalığın iyileşme oranı daha da artmaktadır. Özellikle çamurlu su kaynaklarından da, romatizmal hastalıkların tedavisinde yararlanılmaktadır (Fotoğraf 2). Hastaların, kaplıca tedavisindeki tedavi süresi, gün ve saat üzerinden uygulanmaktadır. Belirlenen bu süre hastalığın türü ve banyo yapılacak termal kaynak suyunun fiziksel-kimyasal özelliklerine göre değişmekle birlikte "kür" ün 15-20 günü bulması ve her banyo alışta, suda (banyo havuzunda) kalış süresinin 15-20 dakikayı aşması önerilmektedir²¹.

e-Mevcut Tesisler ve Özellikleri

Tarihi gelişimi oldukça eski olan Deliçermik Kaplıcası, yakın yıllara kadar (1994) fazla önemi olmayan bir termal merkez durumundaydı. Gerçekten de kaplıca 1994 yılına kadar belediye tarafından özel kişilere kiraya veriliyordu. Bu dönemde mevcut tesislerin bakım ve onarımı yeterince yapılmadığı gibi, yeni tesis de pek inşa edilemiyordu. Kaplıcanın 1994 yılından sonra, Köprüköy Belediyesi tarafından işletilmeye başlanmasıyla, modern tesislerin yapılmasına hız verilmiş ve termal merkez modern bir görünüme kavuşmuştur (Şekil 1).

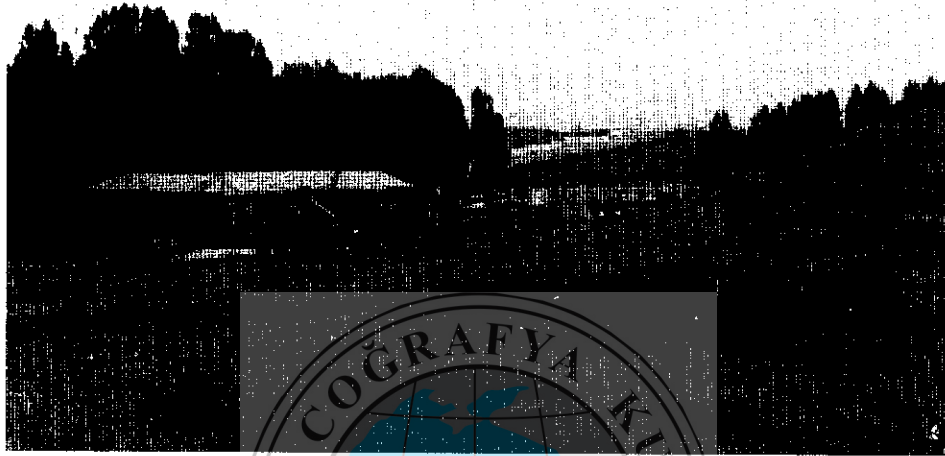
Deliçermik Kaplıcası'nın 1996 yılı itibariyle modern bir görünüm kazanması

Şekil 1: Deliçermik Kaplıcasının Planı.

Figure 1: The Plan For Deliçermik Thermal Spring.

21- Başar, Z., 1973, Erzurum İlişin Şifalı Suları: Yerleri, Genel Durumları, Nitelikleri, Atatürk Üniv. Yay. No: 13, s. 14-15, Erzurum.

Fotoğraf 3: 1960 Yılında Yapılan Eski Otel ve Çocuk Parkından Bir Görünüm.
Photo 3: A View From The Old Hotel And Child-Park Built in 1966.

Fotoğraf 4: 1996 Yılında Hizmete Giren Yeni Otelden Bir Görünüm.
Photo 4: A View From The New Hotel Which Came Into Service in 1996.

için harcanan para miktarı yaklaşık 100 milyar TL. kadardı. Bununla birlikte mevcut konaklama tesisleri henüz yeterince ihtiyacı karşılamamaktadır. Diğer yandan, mevcut sıcak su potansiyelinden de yeterince yararlanılmadığı dikkati çeker. Nitekim, sıcak su kaynaklarının bir kısmı boşa akmaktadır.

Deliceermik Kaplıcası'nda, farklı özelliklere sahip konaklama tesisleri bulunmaktadır. Bunlar arasında en basit olanını, termal banyoya sahip olmayan pansiyon oluşturmaktadır. Kaplıcaya gelenlere hizmet veren ilk otel 1960 tarihinde yapılmış olup 25 yatak kapasitelidir (Fotoğraf 3). Ayrıca buna ilaveten 1996 yılında yapılan 75 yatak kapasiteli otel de kaplıcaya gelen turistlerin konaklaması için hizmete açılmıştır (Fotoğraf 4).

Kaplıcadaki termal tedavi amaçlı tesisleri üstü açık yüzme havuzu, erkekler hamamı, kadınlar hamamı, çamur banyosu, soyunma odası oluşturmaktadır. Söz konusu tesislerin açık yüzme havuzları mevcut olup üstü açık olduğundan sadece yaz sezonunda (Haziran-Eylül dönemi) yararlanılmaktadır (Fotoğraf 5).

Deliceermik Kaplıcası'nda yönetim binasından başka günlük ihtiyaçların karşılandığı bakkal, lokanta ve kahvehane gibi ticari amaçlı konutlar bulunmaktadır ve belediye tarafından işletilmektedir (Fotoğraf 6). Bu personelin sayısı 10 kişi kadar olup bugün için henüz yeterince ihtiyaca cevap verememektedir.

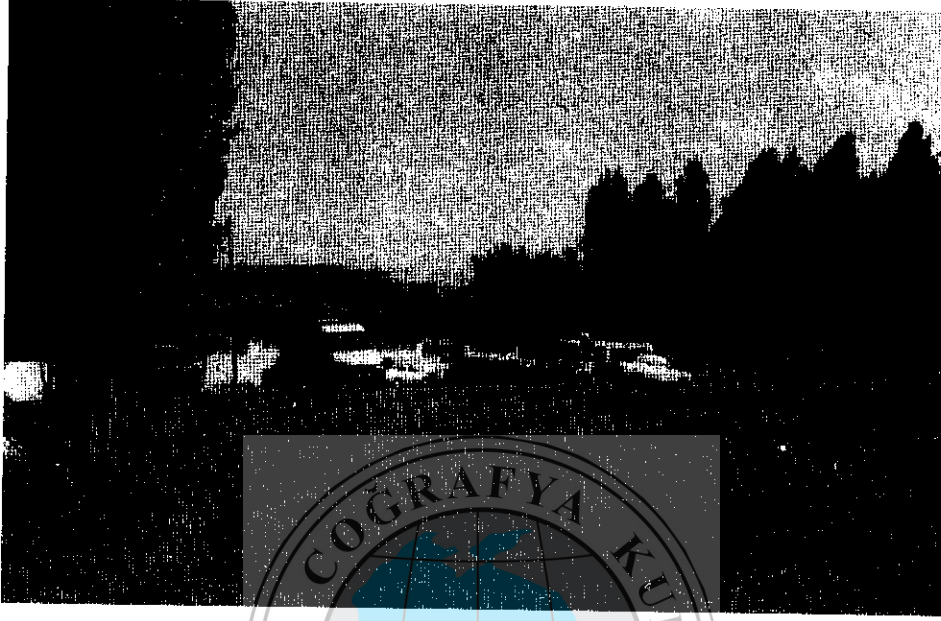
Fotoğraf 5: Deliceermik Kaplıcasından Bir Görünüm.
Photo 5: A View From Deliceermik Spring.

Fotoğraf 6: Deliceermik Kaplıcası'ndaki Dükkanlardan Bir Görünüm.
Photo 6: A View From The Shops in Deliceermik Thermal Spring.

Deliceermik kaplıcasındaki tesislerin modern bir hal kazanması nedeniyle konaklama tesislerinin kapasitelerinin artması ve çevre düzenlemesinin yapılmasıyla birlikte, kaplıcanın turistik aktivitesi de canlanmaktadır. Termal merkezde 1997 yılında 100 yatak bulunuyordu. Köprüküyü Belediyesi kayıtlarına göre 1997 yılında termal merkeze gelen ziyaretçi sayısı 10.000 kişiyi aşmıştır. Aynı yıl gelen ziyaretçilerin yaklaşık 1000 kişisini, kaplıcada belli bir süre kalmak için gelenler oluşturuyordu. Bu tür ziyaretçiler genellikle onar ve onbeşer günlük devreler halinde kalmaktadırlar. Örneğin 1997 yılında termal merkeze gelenlerin % 10'u 15 günlük, % 20'si 10 günlük ve diğerleri ise daha kısa süreli devreler halinde, kaplıcadan yararlanmışlardır. Bu ziyaretçiler çoğunlukla Cumartesi ve Pazar günleri kaplıcalara gelmektedirler. Daha çok kaplıcaya gelenler konaklama tesislerinin yetersiz oluşu nedeniyle Pasinler şehrindeki otellerde kalmakta ve her gün kaplıcaya gidiş geliş yapmaktadır.

Termal merkeze gününbirlik dışında, belli bir süre kalmak için gelenlerin önemli bir kısmını Erzurum kentinden gelen aileler oluşturmaktadır. Nitekim kaplıca müdürlüğü kayıtlarına göre, 1994 yılında kaplıcaya belli bir süre kalmak amacıyla gelen 1000 kadar aileden % 40'ı Erzurum kentinden gelmiştir. Aynı yıl bu yerleşme merkezini, oran itibarıyla Horasan ilçesi % 20 Karayazı ilçesi % 18, Pasinler ilçesi (% 10) izliyordu. Bunun yanında Elazığ, Bingöl, Ağrı, Kars gibi uzak şehirlerden gelen ziyaretçilere de rastlanmaktadır (Fotoğraf 7). Söz konusu ziyaretçilerin çoğunluğunu yöre halkı oluşturmaktadır.

Fotoğraf 7: Kaplıcaya Muhtelif illerden Gelen Araçlardan Bir Görünüm.
Photo 7: A View From The Vehicles Coming To The Thermal Spring From Various Cities.

Fotoğraf 8: Piknik Yapan Ziyaretçilerden Bir Görünüm.
Photo 8: A View From The Visitours Having A Picnic.

Deliçermik Kaplıcası henüz tam olarak dış turizme açılmamıştır. Ancak, sayıları yılda 100 kişiyi geçmeyen yabancı turist, E-80karayolundan geçerken kaplıcaya uğramıştır. Bunun dışında yurtdışında çalışan işçilerin bir kısmı tatillerinin bir bölümünü kaplıcada geçirmektedir. Bu tür ziyaretçilerin sayısı, yaklaşık 40 aile kadardır.

Termal merkezi rekreasyonel amaçlı faaliyetler bakımından da çok uygun özelliklere sahiptir. Özellikle Köprüköy ilçesi, Pasinler ilçesi ve Horasan ilçesi Erzurum şehri ve çevre köylerde oturan aileler haftasonu tatillerini iyi bir şekilde değerlendirmek amacıyla, gününbirliğine kaplıcaya gelmektedirler. Genellikle piknik yapmak amacıyla gelen bu ziyaretçiler, bu arada termal tesislerden de yararlanmaktadırlar. Kaplıcanın 1996 yılında hizmete açılan piknik sahası bu tür faaliyetleri daha da hızlandırmıştır(Fotoğraf 8). Bu araştırmada coğrafi bir görüşle tanıtmaya çalıştığımız Deliçermik Kaplıcası, önemli bir termal turizm merkezi olma yolundadır. Ancak, çözüm bekleyen bazı altyapı sorunları vardır. Kuşkusuz mevcut kaplıca tesisinin modernleştirilmesi, yapımı devam eden turistik otel ve kür merkezinin hızla tamamlanması, ulaşım ve haberleşme imkanlarının geliştirilmesi gibi bazı sorunlar çözümlenmeden, yörenin önemli bir termal turizm merkezi olması beklenemez. Bununla birlikte, kaplıcanın turistik aktivitesi giderek önem kazanmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Deliçermik Kaplıcası, gittikçe gelişmekte olan bir termal turizm merkezidir. Az da olsa eskiden beri ilgi gören Erzurum kentine yakın olan termal turistik merkezlerden biridir. Bu yerleşmede, termal kaynaklara dayalı yüksek bir sağlık turizmi potansiyeli vardır. Bu potansiyel, coğrafi konumun özellikle ulaşım kolaylığı avantajına rağmen, yeterince değerlendirilememiştir.

Çevre düzenlenmesinin tam olarak henüz tamamlanmamış olması, kalifiye elemanların az sayıda oluşu, konaklama tesislerinin yetersizliği, mevcut tesislerin azlığı, iç ve dış tanıtım sorunlarının yeterince ele alınmamış olması gibi köklü sorunlar, kaplıcanın sağlık turizmi potansiyelini değerlendirmeyi büyük ölçüde önlemiştir.

Yapımı çok yavaş devam eden turistik otel ve kür merkezi inşaatı, gerekli kaynak sağlanarak hızla tamamlanmalıdır. Çünkü tesislerin hizmete girmesi ile termal merkez kongre ve toplantı turizmine açılacak ve böylece kaplıcanın turizm aktivitesi büyük ölçüde artacaktır.

Kaplıcanın çevresi peyzaj mimarisi ilmi esaslarına göre düzenlenerek, park ve yeşil sahalara oluşturulmalıdır. Ayrıca, Deliçermik Deresi ıslah edilmeli ve bu dere üzerinde alabalık tesisi kurularak gelen turistler için taze alabalık sağlanmalıdır.

Köprüköy kasabası ve Deliçermik çevresinde sayfiye evler yapılmalı, bu ev-

ler kullanıma uygun yapılarak, iç taksimatları amaca göre düzenlenmelidir. Konaklama tesislerinden oteller, hem iç hemde dış turizme hizmet edecek şekilde tanzim edilmeli ve standartlara uygun olarak yapılmalıdır.

Kaplıcaya telefon santrali kurularak, her konuta telefon bağlanabilir. Bu sayede kaplıcada kalan ailelerin haberleşme sorunu çözülmüş olacaktır. Kaplıca çevresindeki uygun yerlerde sportif amaçlı tesisler oluşturulmalı ve kaplıcaya gelenlerin zamanlarını en iyi şekilde değerlendirmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca, kaplıcanın çevresinde çadırılı kamp yerleri düzenlenmelidir. Mevcut tesisler ihtiyaca cevap verememektedir. Altyapı hizmetleri çok yetersizdir ve güvenlik bakımından çevre, denetim altına alınmalıdır.

En önemli sorunlardan biri olan işçiler ve personelin eğitimi sorunu çözümlenmesi gerekir. Çünkü, ancak bu sayede beklenen hizmetler verilebilir. Bunun bir termal tedavi merkezi olduğunun bilinci içinde olunarak kaplıcayı bu hizmetler doğrultusunda kullanırmalıdır.

Yukarıda sıralanan bu ve benzeri yatırımlar gerçekleştirilerek Deliceermik Kaplıcası'nın önemli bir termal turizm merkezi haline getirilmesi sağlanabilir. Çünkü mevcut potansiyel, bu amaca oldukça uygundur. Yöneticilerden beklentimiz, sözkonusu yatırımların en kısa zamanda gerçekleştirilerek Deliceermik Kaplıcası'nın her yönüyle modern bir termal turistik merkez durumuna getirilmesidir.

Kaynakça

- AKKUŞ,F.,-ŞİMŞEK,Ş.,1982, "Jeotermal Enerji ve Türkiye'nin Enerji Potansiyeli". Petrol İşleri Genel Müdürlüğü. No:27, s.162, Ankara.
- ARDOS,M.,1984, Türkiye Ovalarının Jeomofolojisi. İstanbul Üniv Yay. No:3263.Ed.Fak.Yay.No:3199,İstanbul.
- ARINÇ,K.,1997,Korunup Değerlendirilmesi Gereken Bir Doğa Harikası :Nemrut Yanardağı(Bitlis).Bitlis Valiliği Yay.No:3, Bitlis.
- ATALAY,İ.,1988, Uygulamalı Hidrografya.Ege Üniv. Ed. Fak. No: 38, İzmir.
- BAŞAR,Z.,1973,Erzurum İlinin Şifalı Suları:Yerleri Genel Durumları, Nitelikleri.Atatürk Üniv.Yay.No:13, Erzurum.
- BULUT,İ.,1997," Turistik Potansiyeli Yönünden Yozgat İli Kaplıcaları". Doğu Coğrafya Dergisi 2. Atatürk Üniv.KKEF. Coğrafya Eğitimi Bölümü,, s.67-114, Erzurum.
- ÇORUH,S.,1988, " Şifalı Sularımız ve Tıbbi Turizm Sorunumuz." Turizm Yıllığı 1986, Ankara.
- DOĞANAY,H.,1988," Erzurum'un Termal Turistik Potansiyeli." Turizm Yıllığı 1998-1989, s.156-173, Ankara.

- DOĞANAY, H.,1990, Türkiye Turizm Coğrafyası. Erzurum.
- DOĞANAY, H.,1992," Kurşunlu Termal Turistik Bölgesi." Turizm Yıllığı 1992, s.76-96, Ankara.
- DOĞANAY, H.,1997, Palandöken (Tekederesi) Göleti Çevresinin Rekrasyonel Önemi".
". Doğu Coğrafya Dergisi 2. Atatürk Üniv.KKEF. Coğrafya Eğitimi Bölümü, s.23-47, Erzurum.
- DOĞANAY, H.,1989,"Erzurum'un Termal Turistik Potansiyeli."Turizm Yıllığı 1988-1989, s.157-158,Ankara,.
- HOŞGÖREN,M.Y.,1984, Hidrografya'nın Ana Çizgileri. İstanbul Üniv. Ed. Fak.Yay. No: 2619, İstanbul.
- KÖKSAL,A.,1972,"Doğu Anadolu'nun Turizm Coğrafyası'na Dair".D.T.C.F.Yay.No:264, Ankara.
- KÖKSAL,A.,1976,Güney Anadolu Bölgesi İle Kıbrıs'ın Turizm Coğrafyası. D.T.C.F. Yay. No:264,Ankara.
- KÖKSAL,A.,1982,Türkiye'nin Genel ve Turizm Coğrafyası. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- ÖZAV,L.,1994, Gediz-Termal Turizm Merkezi.Turizm Yıllığı 1994, Ankara, s.230-246.
- ÖZBEY,S.,1979, Şifalı Sularımız.Yurt Haber Ajansı.Yay.No:1, s.16-17,Ankara.
- ÖZDEMİR,M.,1974, Erzurum ve Çevresinde Şifalı Sayılan Suların Fiziko-Kimyasal Analizleri ve Sağlığa Etkili Özellikleri.Atatürk Üniv.Yay.No:333, Erzurum.
- ÖZEY, R.,1987, "Turizm Bakımından Değerlendirilmiş Bir Yöremiz Dumlu (Erzurum) ve Çevresi". Turizm Yıllığı 1987,s.66-76, Ankara.
- ÖZGÜÇ,N.,1984, Turizm Coğrafyası. İstanbul Üniv.Edebiyat Fak. Yay.No:3203, İstanbul.
- SOYLU,H.,1996, Köprüköy İlçe Merkezinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası. Atatürk Üniv.Sosyal Bil. Enst. Coğrafya Anabilim Dalı(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- SÜR,Ö.,1964, Pasinler Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojisi. Ankara Üniv. DTCF.Yay. No:154, Ankara.
- TUNCEL.M.,-Doğaner.S.,1980, "Kütahyada Kaplıca Turizmi."Ege Üniv.Edebiyat Fak.Ege Coğrafya Dergisi Sayı:6, s.47-60 İzmir.
- ÜLKER.İ.,1988, "Sağlık Turizmi ve Kaplıca Sularımızın Değerlendirilmesi."Turizm Yıllığı 1986, s.204-220, Ankara.